

1982; M. Mujeeb, *The Indian Muslims*, New Delhi 1985, s. 407-410; Azmi Özcan, *Pan-Islamizm, Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1914)*, İstanbul 1992, s. 103; Muhammed Haron, "Islamic Education in South Africa", *Muslim Education Quarterly*, V/2, Cambridge 1988, s. 41-54; Qeyamuddin Ahmad, "Darul 'Ulüm Deoband", *HI*, XII/2 (1989), s. 71-74; S. Salman Nadvi, "The Role of Dar al-'Ulüm in a Muslim Society", *al-'Ilm*, XII, Westville 1992, s. 62-66; K. A. Nizami, "Deoband", *EI²* (İng.), II, 205; Zuhür Ahmed Ezher, "Diyûbendî", *UDMI*, IX, 621-625. AZMI ÖZCAN

Kahire Dârülülümü. Hidiv İsmâil Paşa zamanında Maarif Nâzırı Ali Paşa Mübârek'in Mısır maarifine yeni bir düzen vermek için giriştiği faaliyetler çerçevesinde, öğretmen yetiştirmek üzere Fransa'daki Ecole Normale Supérieure örnek alınarak açılmış bir öğretim kurumudur.

Ezher müderrislerinin müsbet ilimlerle uğraşanları sapıklıkla, bu sonuncuların da Ezher ulemâsını cehaletle itham etmesinden rahatsız olan ve bu iki zümre arasındaki ihtilâfı gidermek isteyen Ali Paşa Mübârek, Ezher programlarına müsbet ilimler alanında ders koymanın kolay olmadığını bildiği için bu derslerin de okutulacağı dârülülüm adıyla yeni bir öğretim kurumu açmayı planlamıştır. 1870'te kurulan Hidiviyye Kütüphanesi'nin yanındaki bir binada 1871 yılı Mayıs ayında öğretime başlayan bu kurumda hem dinî hem de müsbet ilimlerden oluşan bir müfredat programı uygulamaya konulmuştur. Dârülülümün öğretim kadrosunda, çoğu Ezher mensubu tanınmış ilim adamları yanında önde gelen bazı münevver devlet adamları da vardı. Ahmed Şerefeddin el-Mersafî'nin tefsir ve hadis, Abdurrahman el-Bahrâvî'nin Hanefî fıkhi, Hüseyin el-Mersafî'nin edebiyat dersleri okuttuğu Kahire Dârülülümü bu ilk yapısıyla bir akademi hüviyeti taşıyordu.

Dârülülümün müfredat programında sık sık köklü değişiklikler yapılmıştır. 1874-1875 öğretim yılında uygulamaya konulan ve 1887'ye kadar süren ilk program değişikliğine göre öğrenciler beş yıllık öğretim süresi içinde tefsir, fıkhi, edebiyat, hat, genel tarih, coğrafya, matematik, geometri, kimya ve tabiat bilgisi derslerini de kapsayan haftalık otuz üç saatlik bir programa tâbi olacaklardı. 1880'de programa Fransızca dersi de ilâve edildi. 1883-1884 öğretim yılında Fransızca, kimya ve tabiat bilgisi dersleri kaldırıldıysa da 1885'te İngilizce ile birlikte Fransızca seçmeli olarak yeniden konuldu; ayrıca kimya ve

tabiat bilgisi de tekrar okutulmaya başlandı. 1887'de yapılan program değişikliğiyle Türkçe seçmeli dersler arasına alındı. Dârülülümden mezun olanların öğretim seviyesinin diğer muadil okullardan daha yüksek olduğu ve burayı bitirenlerin şer'î mahkemelerle müftülüklerde de görevlendirilebileceği anlaşılınca mezunlarının öğretmenlik yanında şer'î mahkemeler ve fetva dairelerinde görev almaları sağlandı; ders programları ve giriş şartları buna göre yeniden düzenlendi. Ancak bu yeni düzenlemeler Ezher mensuplarını huzursuz etti. Bunlar kendileri için hizmet kapılarının kapanacağını ileri sürerek dârülülüm mezunlarının mahkemeler ve müftülüklerde istihdam edilmesine karşı çıktılar. Nihayet hükümet 1872 tarihli ilk programa dönmek zorunda kaldı.

1895'ten itibaren Kahire Dârülülümü'nda bölüm sistemine gidilmeye başlandı. Özellikle 1913-1920 arasında büyük gelişme kaydedildi. Ülkede artan öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere kontenjanlar artırıldı. 1920'den itibaren öğrencilerin menşelerine ve istihdam alanlarına göre yeni bölümler açıldı. 1931-1932 öğretim yılında ise tekrar tek sistem uygulamasına dönüldü.

Dârülülüm 1945'te Arapça tedarikat sahasında uzman yetiştirmek üzere külliye (fakülte) haline getirildi, 24 Nisan 1946'da Külliyyetü dâri'l-ülüm adıyla I. Fuâd Üniversitesi'ne (Kahire Üniversitesi) bağlandı. Dört yıllık lisans öğrenimini tamamlayanlardan isteyenlerin yüksek lisans ve doktora çalışması yapmaları sağlandı. Kahire Dârülülümü, günümüzde orta dereceli okullara Arapça öğretmeni yetiştiren bir fakülte olarak varlığını sürdürmektedir.

Dârülülümda yabancı dil dersleri bazan seçmeli, bazan da mecburi olarak okutulmuştur. İlk defa 1880'de Fransızca seçmeli ders olarak konuldu; 1883-1884 öğretim yılında ise müfredat programından çıkarıldı. 1885'te öğrencilerin İngilizce veya Fransızca'yı seçmeli ders olarak almaları istendi. 25 Nisan 1887'de Türkçe de yabancı diller arasına dahil edildi ve 1894'e kadar bu sistem uygulandı. 1895-1903 yılları arasında yabancı dil dersleri mecburi oldu. 1904-1905'te kaldırıldı. 1906-1912 arasında tekrar seçmeli ders olarak konuldu. 1913-1920 yıllarında mecburi dersler arasına alındı; 1920'de ders saatleri dışında seçmeli olması uygun görüldü. 1938'de tekrar mecburi dersler arasına girdi.

Dârülülümün kuruluşu, İslâm âleminde ve özellikle Mısır'da modernleşme-Batılılaşma ve bunlara karşı olan panislâmist hareketler arasındaki tartışmaların zirveye ulaştığı bir zamana rastlamaktadır. Dârülülümün kurucuları bu müesseseyi Batılılaşma'nın yayılmasına öncülük edecek bir kurum olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca hükümetin Mısır'daki İslâmî eğitimi kontrolü altına alma isteği dârülülümün kurulmasında önemli rol oynamıştır. Zira daha önceleri Mısır'daki Arapça ve İslâmî eğitim, hükümetten bağımsız durumda olan Ezher'in kontrolü altında yapılmaktaydı. Ancak dârülülümda ders veren hocaların büyük bir bölümünün Ezher ulemâsından olması ve öğrencilerinin de Ezher'den seçilmesi, bu müessesenin kuruluşunda amaçlanan hedeflere ulaşılmasını güçleştirmiştir. Dârülülümün en önemli özelliği, yüksek seviyedeki İslâmî ilimleri ve Arapça öğretiminin devletin eğitim sistemi içerisinde sokmasıydı.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Heyworth-Dunne, *An Introduction to the History of Education in Modern Egypt*, London 1938; İbrahim Seleme, *L'enseignement Islamique en Egypte, son évolution, son influence sur les programmes modernes*, Kahire 1939; Ahmed İzzet Abdülkerim, *Târîhu't-ta'lim ft Mısır*, Kahire 1945; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 324; Lois A. Aroian, *The Nationalization of Arabic and Islamic Education in Egypt: Dar al-Ulum and al-Azhar*, Kahire 1983; Muhammed Abdülcevâd, *Takvîmü Dâri'l-ülüm, sûretün mine'l-âdedi'l-mâsi ba'ede'l-mürûr 75 âmen 'ale'l-medreseti: 1872-1946*, Kahire 1410/1990; J. Jomier, "Dâr al-'Ulüm", *EI²* (İng.), II, 131-132; Kâzım Yaşar Kopruman, "Ali Paşa Mübârek", *DİA*, II, 434. HİLAL GÖRGÜN

DÂRÜNNEDVE

(دارالندوة)

Kureyş kabilesinin önemli meseleleri görüşüp karara bağladığı toplantı yeri.

Kureyş kabilesinin atası sayılan Kusay (ö. 480), Huzâa kabilesiyle giriştiği mücadeleye sonucu Kâbe'ye bakma ve Mekke'yi idare etme işini üzerine alınca Kureyş kabilesinin kollarını birleştirdi; daha önce çadırlarda yaşayan Mekkeliler'i Kâbe merkez olmak üzere Mekke ve çevresine yerleştirerek onların meskenlerinde yaşamalarını sağladı. Bu arada bazı Arap kabilelerinin elinde bulunan dinî vazifeleri, değiştirilmemesi gereken dinî gelenekler olarak gördüğü için yine onlara bıraktı. Kâbe, hac ve Mekke idaresiyle ilgili sidâne, hicâbe, sikâye, rifâ-